

Stadsbornas Helsingfors

”Kaupunkilaisten Helsinki” (Stadsbornas Helsingfors)¹ handlar om livet i Helsingfors under åren 1945-2000 och är av allt att döma den näst-sista volymen i Helsingfors stads historia, vars första del utkom 1950. De ansvariga utgivarna, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, tillsammans med Helsingfors stads historikkommitté, har dock försummat att förklara för läsarna den nu aktuella bokens plats i helheten. Det finns ingen tablå över serien och tillhörigheten framgår inte heller av ett förord.

Helsingfors stads historia är i alla fall uppbyggd kring sex avgränsade tidsperioder, och varje tidsperiod behandlas i flera volymer. På pärmen och ryggen till ”Kaupunkilaisten Helsinki” står endast siffran 5, vilket är svårförståeligt och märkligt, men torde betyda att den är den femte volymen inom den sjätte tidsperioden, dvs. tiden 1945-2000. Denna tidsperiod bär dock inte, som den borde, siffran VI, utan ”Helsingfors stads historia VI” har blivit ”Helsingfors historia från år 1945” och en undersiffra. Delarna 1-4 och 6 för denna tidsperiod har redan utkommit. Där behandlas bl.a. stadsplanering, förvaltning, industri, ekonomi och politik.

Valet av skribenter för denna del 5 (om min inplacering i helheten är rätt) har dock utgivarna lyckats väl med. Både Anna-Maria Åström (professor emerita i etnologi vid Åbo Akademi) och Laura Kolbe (professor i historia vid Helsingfors universitet) är synnerligen meriterade forskare och väl lämpade för detta uppdrag. Båda är dessutom infödda helsingforsare och båda har livet igenom känt varmt för sin hemstad. Anna-Maria Åström har under hela sin karriär dessutom haft urbanetnologin som ett av sina specialområden och Laura Kolbe har, förutom att hon även tidigare i många olika sammanhang skrivit om Helsingfors stad och dess historia, under årtal också varit engagerad i lokalpolitiken i Helsingfors. De två forskarna känner alla aspekter sin stad.

Det här är inte en bok man kastar i handväskan för att läsa i bussen eller på tåget på väg till jobbet. Boken har över 600 sidor, är av jätteformat, och är således både tung och tjock. Bokens fysiska form, eller tidsperiodernas avgränsningar, är dock sådant som man som skribent inte kan påverka. Om man är med i ett projekt som detta måste man finna sig i beslut som har fattats för närmare ett sekel sedan, då riktlinjerna för hela verket drogs upp.

Innehållet i historiken är dock allt annat än förlägligt. Och man hittar knappast en annan huvudstadshistorik som i lika hög grad som Anna-Maria Åströms text på över 400 sidor i denna Helsingforsvolym klart tar fasta på människorna, deras liv, personliga minnen och upplevelser. Anna-Maria Åströms text bygger till övervägande del på tusentals sidor frågelistmaterial som hon samlat in uttryckligen med tanke på detta arbete, kompletterat med tidningsmaterial och memoarier och olika slag av litterära skildringar.

Åströms avsnitt behandlar stadskulturen ur i princip tre olika infallsvinklar, hemmet och bostadsmiljöerna, omgivningen och det urbana livet, samt den sociala tillhörigheten. Huvudvikten läggs vid det liv som ingår i människors årscykel, medan produktionen av s.k. högkultur, inklusive bildning och professionell konst och underhållning, skymtar fram endast sporadiskt. Och då alltid som en del av individens liv eller som fenomen som kommenteras ur den enskilda betraktarens eller deltagarens synvinkel.

Här finns också konkreta fakta om bostadshusen, de offentliga byggnaderna, torgen, affärerna och restaurangerna, men det är ändå tolkningen och förståelsen av den fysiska miljön som är huvudsaken. Husen och torgen är aldrig beskrivna som objekt utan de får sin mening och betydelse av de personliga upplevelserna. Trots att vissa

¹ Anna-Maria Åström & Laura Kolbe: *Kaupunkilaisten Helsinki. 5. Helsingin historia vuodesta 1945*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2016. 608 s., ill.

delar av de fysiska miljöerna har bevarats nästan oförändrade, beskrivs de aldrig som statiska, utan de omtolkas ständigt utifrån människornas upplevelser och nya levnadsvillkor. Ett centralt begrepp är det kollektiva minnet, som innefattar både det skenbart personligt upplevda och det allmänt accepterade.

Det är ett synnerligen skiftande liv som levts på Helsingfors gator och torg under de dryga 50 åren som skildringen omfattar. Efterkrigstidens gråhet och utmattningskänsla följdes av framtidstro med nya tekniska landvinningar. Klassutjämning och demokratisering löper som en röd tråd genom denna tidsperiod, och ackompanjerar av modernisering, internationalisering och mångfald.

I Anna-Maria Åströms text beskrivs samhällsutvecklingen på ett synnerligen spännande sätt, eftersom den aldrig utgår från politiska beslut eller redogör för övergripande utvecklingskedan i allmänna ordalag, utan förändringen framträder alltid via de personliga minnena och upplevelserna av platser, händelser eller tidsskedan. Alla får sin röst hörd, språkgrupper, åldersgrupper, socialgrupper, besökare. Det är en text om stadens liv och rytm där en mångfald av begrepp bryts emot varandra, vilka i sin tur ger upphov till nya tolkningar och nya idéer. Här finns både stadsbornas egna tolkningar och tankar om historien och om förändringen, men också forskarens syn på brytningsskedena. Trots den komplexa strukturen i texten blir den aldrig flummig och oklar, utan är, trots att den är analytisk, också varm, berörande och igenkännande genom de många citaten och personliga bilderna.

Bokens senare del, på ca 150 sidor, skriven av Laura Kolbe, handlar om stadens offentliga rum, dvs. vad som försiggått på stadens gator och torg under den aktuella tidsperioden. I båda författarnas avsnitt behandlas delvis samma händelser. Både Anna-Maria Åström och Laura Kolbe beskriver militärparader, sambafestivaler, strömmingsmarknader, firandet av Valborg och Första maj, Självständighetsdagens festligheter och olika slag av konserter och happenings. Jag

upplever dock inte ”dubbleringen” på något sätt som störande, utan tvärtom kompletterande, eftersom författarna har helt olika infallsvinklar och tolkningar. Kolbe beskriver inte enskilda individer utan utgår ifrån olika ideologiska och politiska grupperingars aktivitet och på vilket sätt de har demonstrerat sin ståndpunkt i det offentliga rummet. Huvudvikten läggs vid ceremonierna och deras symboliska betydelse.

Kolbe visar hur samhällsutvecklingen både återspeglas och formas i det liv som spelats upp i det offentliga rummet. Händelserna på de offentliga platserna speglar stadsidentiteten kulturellt och socialt, men alla händelser behärskas samtidigt av myndigheterna, via lagar och förordningar, och kontrolleras och övervakas av t.ex. polisen. Stadens förändring beskrivs mot bakgrund av politiska och samhälleliga beslut och normer och via stadsbornas förhållningssätt till överheten, inklusive olika grupperingars behov av att opponera sig eller vilja att föra in nya idéer och förändra samhället. Konkret betyder det att Kolbe ger tidsbilder av stadens liv och puls via t.ex. stormäns begravningsprocessioner, minnesfester för krigets offer, solidaritetsrörelsens manifestationer, husockupationer, politiska och ideologiska demonstrationer eller idrottsgalor. Hon visar hur tidsandan återspeglas i livet på gator och torg: firandet av Helsingfordagen förde ut färg och glädje på gatorna, Damtian stod som ett uttryck för kvinnoenergi, ungdomsentusiasmen kom till uttryck vid pop- och rockkonserter och vid Flowfestivalen, och karnevalstämning präglade paraderna för sexuella minoriteter. Här diskuteras också förhållningssätten till bl.a. prostitutionen, graffitimålarna och skejtarna.

Denna del av Helsingfors stads historia har nu publicerats på finska. De flesta delarna i serien har utkommit på både finska och svenska. Man får hoppas att också denna fängslande och etnologiskt intressanta Helsingforsbeskrivning snart utkommer också i svensk språkdräkt, vilket betyder att Anna-Maria Åströms text skulle publiceras på originalspråket.

Anne Bergman